॥ पुरोहित उवाच ॥ पुण्याहवाचने नित्यं धर्म्मकृत्येषु चासकृत् । शान्तिहोमेषु च सदा किं त्वं हससि वीक्ष्य मां ।
सव्रीडं वै भवति हि मनो मे हसता त्वया । कामाय शापितो राजन्नान्यथा वक्तुमर्हसि ।
सुव्यक्तं कारणं ह्यत्र न ते हास्यमकारणं । कौतूहलं मे सुभृशं तत्त्वेन कथयस्व वै ।
॥ राजोवाच ॥ एवमुक्ते त्वया विप्र यदवाच्यं भवेदपि । अवश्यमेव वक्तव्यं शृणुष्वैकमना द्विज ।
पूर्व्वदेहे यथावृत्तं तन्निबोध द्विजोत्तम । जातिं स्मराम्यहं ब्रह्मन्नवधानेन मे शृणु । ४८५
शूद्रोऽहमभवं पूर्व्वं तपसा भृशसंयुतः । ऋषिरुग्रतपास्त्वञ्च तदाऽभूर्द्विजसत्तम ।
प्रीयता हि तदा ब्रह्मन्ममानुग्रहबुद्धिना । पितृकार्य्ये त्वया पूर्व्वमुपदेशः कृतोऽनघ ।
वृथान्दर्भेषु हव्येषु कव्ये च मुनिसत्तम । एतेन कर्म्मदोषेण पुरोधास्त्वमजायथाः ।
अहं राजा च विप्रेन्द्र पश्य कालस्य पर्य्ययं । मत्कृतस्योपदेशस्य त्वयावाप्तमिदं फलं ।
एतस्मात्कारणात् ब्रह्मन् प्रहसे त्वां द्विजोत्तम । न त्वां परिभवन् ब्रह्मन् प्रहसामि गुरुर्भवान् । ४९०
विपर्य्ययेण मे मन्युस्तेन सन्तप्यते मनः । जातिं स्मराम्यहं तुभ्यमतस्त्वां प्रहसामि वै ।
एवं तवोग्रं हि तप उपदेशेन नाशितं । पुरोहितत्वमुत्सृज्य यतस्व त्वं पुनर्भवे ।
इतस्त्वमधमामन्यां मा योनिं प्राप्स्यसे द्विज । गृह्णतां द्रविणं विप्र पूतात्मा भव सत्तम ।
॥ भीष्म उवाच ॥ ततो विसृष्टो राज्ञा तु विप्रो दानान्यनेकशः । ब्राह्मणेभ्यो ददौ वित्तं भूमिं ग्रामांश्च सर्व्वशः ।
कृच्छ्राणि चीर्त्वा च ततो यथोक्तानि द्विजोत्तमैः । तीर्थानि चापि गत्वा वै दानानि विविधानि च । ४९५
दत्त्वा गाश्चैव विप्रेभ्यो पूतात्माभवदात्मवान् । तमेव चाश्रमं गत्वा चचार विपुलं तपः ।
ततः सिद्धिं परां प्राप्तो ब्राह्मणो राजसत्तम । सम्मतश्चाभवत्तेषामाश्रमे तन्निवासिनां ।
एवं प्राप्तो महत्कृच्छ्रमृषिः स नृपसत्तम । ब्राह्मणेन न वक्तव्यं तस्माद्वर्णावरे जने ।
ब्राह्मणाः क्षत्रियाः वैश्यास्त्रयो वर्णा द्विजातयः । एतेषु कथयन् राजन् ब्राह्मणो न प्रदुष्यति ।
तस्मात्सद्भिर्न वक्तव्यं कस्यचित्किञ्चिदग्रतः । सूक्ष्मा गतिर्हि धर्म्मस्य दुर्ज्ञेया ह्यकृतात्मभिः । ५००
तस्मान्मौनेन मुनयो दीक्षां कुर्व्वन्ति चादृताः । दुरुक्तस्य भयाद्राजन्नाभाषन्ते च किञ्चन ।
धार्म्मिका गुणसम्पन्नाः सत्यार्ज्जवसमन्विताः । दुरुक्तभाषाभिहितैः प्राप्नुवन्ति सुदुष्कृतं ।
उपदेशो न कर्त्तव्यः कदाचिदपि कस्यचित् । उपदेशाद्धि तत्पापं ब्राह्मणः समवाप्नुयात् ।
विमृश्य तस्मात्प्राज्ञेन कर्त्तव्यं धर्म्ममिच्छता । सत्यानृतेन हि कृत उपदेशो हिनस्ति हि ।
वक्तव्यमिह पृष्टेन विनिश्चित्य विनिश्चयं । स चोपदेशः कर्त्तव्यो येन धर्म्ममवाप्नुयात् । ५०५
एतत्ते सर्व्वमाख्यातमुपदेशो कृतो मया । महान् क्लेशो हि भवति तस्मान्नोपदिशेदिह ।
इति श्रीमहाभारते अनुशासनपर्व्वणि आनुशासनिके पर्व्वणि शूद्रमुनिसंवादे दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥
॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कीदृशे पुरुषे तात स्त्रीषु वा भरतर्षभ । श्रीः पद्मा वसते नित्यं तन्मे ब्रूहि पितामह ।
॥ भीष्म उवाच ॥ अत्र ते वर्त्तयिष्यामि यथावृत्तं यथाश्रुतं । रुक्मिणी देवकीपुत्रसन्निधौ पर्य्यपृच्छत ।
नारायणस्याङ्कगतां ज्वलन्तीं दृष्ट्वा श्रियं पद्मसमानवर्णां । कौतूहलाद्विस्मितचारुनेत्रा पप्रच्छ माता मकरध्वजस्य ।